

quem locutus est, non esset ad iudicandum, sed ad saluandum. Vt enim si rex quispiam mandatum aliquod per oratorem suum ad subditos deleget, & sint qui neq; credant, neq; recipiant: alij autem, etsi credant, nō faciant: utriusque ad regem uocati, ex mandato quod ab oratore audierunt, à rege condemnabuntur, quia regis, non oratoris erat mandatum: & hoc est sermonem, quem locutus est orator, eos condemnare: sic et ab æterno rege, uel eo cui committet iudicium facere, ex mandato ipsius per legatum misso condemnabuntur qui illud spreuerint. Sed ei qui primo summi patris orator missus est, secundo iudicium committetur: & ita omnium iudex tandem adueniet, & ex mandato patris iudicabit, eos qui receperint illud, in uitam æternam: qui uero aut contempserint, aut non seruauerint, in supplicium æternum. Quod innuit dominus, cum dicit: Quia ego ex meipso non sum locutus, sed qui misit me, ipse mihi mādaturū dedit quid dicam, & quid loquar. Et scio quia mādaturū eius uita æterna est. Quæ ergo ego loquor, sicut dixit mihi pater, sic loquor. Scio (inquit) quia mandaturū eius uita æterna est, credentibus scilicet & facientibus. Quid ergo non credentibus, neque facientibus (quomodo enim facerent, si non crederent) aut credentibus, sed non facientibus, nisi iudicium mortis, & æternæ quidem mortis? Et certè qui credunt & non faciunt, contemptores sunt: perinde ut & qui neque credunt, neque faciunt: & quādiu illi sunt eiusmodi, haud multo hisce meliores sunt. Ergo non simus tepidi, non imperfectè credamus, ut & adhuc aliquot è principibus pharisæorum faciebāt: quia sic credere, non est credere, sed credendo quodammodo contemnere, & id, iudicium expectat. Sed perfectè credamus nuncio summi regis, filio patris æterni, unigenito dei altissimi, operibus fidei fidem nostrā attestando: & timore mūdi abiecto, & gloria eius prorsus nihili facta, solum dei gloriam, quæ sola uera est, quærēdo: quæ est perfecta fide glorificare patrem per filium, per quē suos fide illuminat, & charitate qui spiritus æterni amoris est, inflammat ad ipsum solum suspiciendum, admirandum, glorificandum ob solius bonitatis, & (ut sic dicam) amabilitatis suæ incomprehensibilitatem. Cui per filium suum in spiritu sancto, pro omnibus qui uerè crediderunt, credunt, & credituri sunt, omnis honor & gloria, & gratiarum actio, super omnem sensum, mentem ac intellectum, in omnia, ac super omnia seculorum secula. Amen.

CAPVT TERTIVM DECIMVM.

Nte diem festum paschæ, sciens IESVS quia uenit hora 101
 eius, ut transeat ex hoc mūdo ad patrē: cum dilexisset suos
 qui erant in mundo, in finem dilexit eos. Et cœna facta,
 cum diabolus iā misisset in cor, ut traderet eū Iudas Simo-
 nis Scariotis: sciens quia omnia dedit ei pater in manus, &
 5 quia à deo exiuit, & ad deum uadit, surgit à cœna, & ponit uestimēta sua, &
 cum accepisset linteam, præcinxit se: deinde misit aquā in peluim, & cœpit
 lauare pedes discipulorum, & extergere linteo quo erat præcinctus. Venit
 ergo ad Simonem Petrū. Et dicit ei Petrus: Domine, tu mihi lauas pedes?
 10 Respōdit IESVS, & dixit ei: Quod ego facio, tu nescis modò, scies autē po-
 stea. Dicit ei Petrus: Non lauabis mihi pedes in æternum. Respondit ei IESVS:
 Si non lauero te, non habebis partem mecū. Dicit ei Simon Petrus:
 Domine, non tantum pedes meos, sed & manus & caput. Dicit ei IESVS:
 Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lauet, sed est mundus totus. Et uos
 15 mundi estis, sed non oēs. Sciebat enim quisnā esset qui traderet eū: Proptere

9	mihī μου meos & infra.	24	leuabit ἐπῆρεν præteritum.	34	& infra. dedit δίδωσιν præfens.
10	scies γνώσῃ nosces & infra.	28	protestatus est, ἐμαρτύρησε testatus est	34	Scariotis Ἰσκαριώτης Iscariotæ datiuus.
12	habebis ἔχεις præfens.	31	& dixit ei: Quis est πυθέσθαι τίς ἀρῆν ut interrogaret quæ eēt	34	buccellam * τότε tunc
14	indiget ἄρειαν ἔχει opus habet	32	cum recubuiſſet ἐπιπέσωρ cum incidisset, cum decubuiſſet	37	quæ opus sunt nobis ὧρ ἄρειαν ἔχομεν quibus opus habem⁹
21	apostolus ἀπόστολος missus, legatus	32	supra ἐπι super	39	clarificatus est ἐδοξάσθη glorificatus est & infra.
22	illum.	32	Respondit ἀποκρίνεται præfens.	46	Respondit * αὐτῷ εἰ
22	ipsum	33	panem, τὸ ψωμίον buccellam, offulam	46	Quò—ego
22	eritis ἔσε præfens.			47	sequeris * μοι με
				47	Petrus. * κύριε Domine

COMMENTARIUS IN CAPVT TERTIVMDECIMVM.

Quæ præter illos sanctos sermones dominus fecerit in quatuor diebus, à die ingressus sui in Hierusalem usq; ad parasceuen cœptā, quæ fuit dies paschæ, subtrixit Ioannes: quia Mathæus, Marcus, & Lucas ex illis multa expresserāt. At de die præcedente pascha, & de ipso die paschæ, subdit Ioannes, dicens. ¶ Ante diem festum paschæ, sciens IESVS quia uenit hora eius 101 ut transeat ex hoc mundo ad patrem: cū dilexisset suos qui erāt in mundo, in finē dilexit eos. Et cœna facta, cū diabolus iam misisset in cor, ut traderet eum Iudas Simonis Iscariotis: sciens quia omnia dedit ei pater in manus, & quia à deo exiuit, & ad deū uadit, surgit à cœna, & ponit uestimēta sua: & cum accepisset linteum, præcinxit se. Deinde misit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes discipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus. Venit ergo ad Simonem Petrū. Et dicit ei Petrus: Domine, tu mihi lauas pedes: Respondit IESVS, & dixit ei: Quod ego facio tu nescis modò, scies aut postea. Dixit ei Petrus: Nō lauabis mihi pedes in aternū. Respondit ei IESVS: Si non lauero te, non habebis partem mecum. Dicit ei Simon Petrus: Domine, non tantum pedes meos, sed & manus & caput. Dicit ei IESVS: Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lauet, sed est mūdus totus. Et uos mundi estis, sed nō omnes. Sciebat enim quisnam esset qui traderet eum: Propterea dixit, Non estis mundi omnes. ¶ Ante diem festū paschæ, siue ut Græcè habetur πρὸ δὲ τῆς ἑορτῆς τοῦ πάσχα, Ante festiuitatem autem paschæ, id est noctæ præcedente lucē celebritatis paschalis, sciens IESVS quia uenit hora eius. Quando uenit: Ea profectò die quæ iam cœperat, cum hæc quæ sequitur, faciebat: cœperat aut parasceue magni sabbati & dies paschæ. In nocte enim parasceues māducauit dominus agnum paschalem cum discipulis suis: ut habet Mathæus capite 26. numero ducentesimo quadragesimosexto, & Marcus capite quarta

todecimo, numero octogesimo secundo, & Lucas capite uigesimo secundo, numero
 centesimo septuagesimo primo. Sciebat autem dominus, qui nihil unquam nesciebat,
 quod tempus mortis, passionisque suae aduenerat (quandoquidem illa die parasceues passus
 est) ut transeat ex hoc mundo ad patrem. nam spiritus eius illa die nondum exacta, in ma-
 nus patris transijt. Et ipse quadagesima à gloriosissima resurrectionis suae die, cum cor-
 pore glorificato conscendit ad patrem: & (ut inquit propheta) supra caelum caeli ad ori-
 entem. Et tunc cum dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos. Dilexerat
 semper eos dominus, neque cum propinquus iam esset morti, illos non dilexit: immo
 in ipsa morte maximè illos dilexit, & quoscunque qui sui futuri erant: quandoquidem ma-
 iorem hac dilectione nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis.
 Posuit autè illa dilectione animam suam: & illa, amicos & inimicos, sed qui aliquando
 futuri essent sui, redemit. Hoc est quod nimium uerè ait: In finem dilexit eos. Nam ante
 mundi constitutione dilexit eos, & post mundi constitutione etiam in aeternitate dili-
 get. nam aeternus amor, non interrumpitur, nec nisi aeternè amare potest: & hoc uniuersale
 erat quo ad omnes qui in mundo sui fuerunt, sunt, ac futuri sunt: speciale autem,
 quo ad suos discipulos, quos cum in hoc mundo quandiu sui fuerunt dilexisset, in finem
 quoque cum hunc egressus est mundum, & ad mortem usque, ut dictum est, & in ipsa morte
 dilexit eos. Et quomodo in morte, & ipsos & omnes non dilexisset: cum omnes sua mor-
 te redemerit? Sed & neque post mortem, & resurrectionis gloriae imminutus est amor illi-
 us: quippe qui redemptos glorificauit, & adhuc glorificabit omnes suos. Et in illa coena si-
 gnificatiuae humilitatis, & eximiae dilectionis discipulis suis exhibuit: quia coena facta, come-
 stio scilicet agni paschalis, quod festinater fiebat (non enim agni paschalis comestionem
 surgendo interrupisset) cum diabolus iam misisset in cor, ut traderet eum Iudas Simo-
 nis Iscariotes: sciens IESVS quia omnia dedit ei pater in manus, & quia à deo exiuit,
 & ad deum uadit, surgit à coena, & ponit uestimenta sua: & reliqua quae sequuntur.
 Cum dominus surrexit à coena ut lauaret pedes discipulorum, facta erat coena (ut di-
 ctum est) comestionis agni paschalis: attamen & postmodum recubuerunt in mensa,
 sed ad coenam spiritualem, & prioris ueritatem percipiendam. tunc enim corpus &
 sanguinem ueri agni perceperunt: & in fine etiam, Iudae buccellam intinctam porrexit.
 Sed quid est, Cum diabolus iam misisset in cor, ut traderet eum Iudas Simonis Iscario-
 tes: nisi, Cum iam diabolus suggessisset, & persuassisset Iudae Simonis Iscariotae, ut trade-
 ret IESVM: Et nonne iam miserat in cor Iudae ut traderet eum, qui biduo ante ex Mat-
 thaei uigesimo sexto, numero 243. abiit ad principes sacerdotum, & ait illis: Quid uul-
 tis mihi dare, & ego uobis eum tradam? Et illi constituerunt ei triginta argenteos. Iam
 ergo hoc uirus immiserat, instillaueratque diabolus in cor Iudae. Sic & Marcus quarto
 decimo, & Lucas uigesimo secundo testatur. Quid etiam est, Sciens IESVS quia omnia
 dedit ei pater in manus: nisi, Quia dedit ei pater omnem potestatem: sicut & in Mat-
 thaeo dicit, Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra: Et quando à deo exiuit: ni-
 si, quando adumbratus humano tabernaculo in uirgine, tandem huic mundo, partu
 uirgineo, uisibilis apparuit: Et quando ad deum iuit, nisi primum quando per mor-
 tem huic mundum deseruit: Et subinde, quando trabea carnis in immortalitatis gloria
 uestitus, caelos ad dexteram patris sessurus conscendit: Surrexit dominus à typica coe-
 na, & posuit, deposuit, exiit uestimenta sua: id enim, Et ponit uestimenta sua, designat.
 Quod intelligitur per id quod postea dicitur: Postquam ergo lauit pedes eorum, ac cepit
 uestimenta sua: deposuerat ergo quae resumpsit. Et depositis uestibus, cum accepisset
 linteam, praecinxit se. Deinde misit aquam in peluim, & cepit lauare pedes discipu-
 lorum, & extergere linteo quo erat praecinctus. Haec est uerae humilitatis forma, qua
 dominus omnium, usque ad pedes nostros lauandos & tergendos, sese humiliat. Vè-
 nit ergo ad Petrum, ut lauaret pedes eius. Et dixit ei Petrus: Domine, tu mihi lauas pe-
 des: magna

des: magna admiratione ductus, quod is quem suum agnoscebat dominum, quē cre-
debat Messiam, cui dixerat (afflante patre) Tu es CHRISTVS filius dei uiui: cuius
maiestatem & gloriā in monte sancto uiderat, & quem tot stupēda operantē cogno-
uerat, lauare uellet sibi pedes: quod est humiliū, & nihili se facientium, officium. Cui
dominus dixit: Quod ego facio, tu nescis modò, scies autem postea, quasi diceret:
Quod ego nunc facio, hoc mysterium est, quod modò intelligere non potes: intelli-
ges autem postea, cum scilicet non tuo sensu, sed spiritu sancto ducēris: cum non ope-
raberis, sed alia in te uirtus. Quod sufficere poterat Petro, ut domino uolenti uel mi-
nimas sordes ipsius, & cōdiscipulorum eluere, & abstergere nō obliuisceret. Verū ipse
sensui suo innitens, respondit: Non lauabis mihi pedes in aeternum. Talis erat Petri
secundū sensum suū uoluntas, ut diceret se nunquam permissurū domino suo, ut sibi
lauaret pedes: quod reuerentiā causa faciebat, sed stulta erat, & secundū hominis cogi-
tatum reuerentiā hæc, & cogitatio quod id domino suo esset indignum: cum hoc
omni prorsus indignitate careat. Sed cōtrā, talis reuerentiā Petri & cogitatio, & quæ
inde pēdebat, reluctatio, erat indigna, & quodammodo temeraria præsumptio: quid
enim aliud esset, uelle domini sui obniti uoluntati? Ideo audiuit à domino: Si non la-
uero te, non habebis partem mecum. Grauis hæc comminatio pertinaciter reluctan-
ti: Non habebis partem mecum, cœlesti hæreditate priuaberis, uita carebis aeterna. Ec-
ce quomodo nulli, qui habeant uicia uel minima, nisi lota & absterfa fuerint à CHRIS-
STO domino, cœlestem intraturi sunt hæreditatem: nihil enim ibi sordidum esse, ni-
hil cum CHRISTO coinquatum, uel quantuluncunque, intrare potest. Quis ergo
putet se operibus suis, pœnitentijs, lachrymis, à peccatis suis grauibus & enormi-
bus lauari posse: cum ne à minimis quidē, ut uel ab affectibus animi possit, nisi CHRIS-
TVS lauet eum: cum quo partem habiturus, ac hæreditatis aeternæ sortem perceptu-
rus non est, qui ab huiusmodi affectibus, & tanto magis ab illis enormibus & graui-
bus delictis, ab eo lotus non sit: CHRISTVS certè nobis solus est omnia, & propter
se, patris que uolūtatem facit omnia: quippe qui cum patre unus, idemq; deus est, qui
ait in Esaia ad Israël: Ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas propter me. Ergo non
à nobis ipsis lotionem expectemus, non iustificationē: sed ab eo solo qui peccata delet
ex se & propter se, suamq; bonitatē, & iustificat impiū. Quo audito, Petrus nequaquā
in sua permanfit pertinacia: sed priore abdicata uoluntate, dixit: Domine, non tantum
pedes meos, sed & manus & caput. Sermo domini, non de exteriori (nisi in figura)
sed interiori lotionem erat, quam exterior præsignabat. Petrus autē adhuc hærebat in si-
gno, & ideo prius reluctari uoluerat: & nunc ad mysterium CHRISTI adiecit, Non
tantum pedes, sed & manus & caput. Tunc autem dominus pedes tantum lauare
uolebat, ideo dixit ei: Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lauet, sed est mundus
totus. Et uos mundi estis, sed non omnes. Loti erant, qui peccatum non habebant
si qui enim habuerant, miseratio CHRISTI sanauerat: & non indigebant nisi lotio-
ne pedum, id est mortificatione affectuum, quibus itur ad peccatum, ut mox futu-
ri essent omnino puri atque mundi. Cæterum nisi CHRISTVS illos carnis affectus
nobis insitos lauet, carnales remanemus, & relabimur in peccatum, & spiritu eius
uiuere non possumus: quo qui non uiuit, non habiturus est partem cum eo. Quo-
modo enim fieri possit, ut idem homo, carnalis sit & spiritalis? Et huic particulæ, Et
uos mundi estis: adiecit dominus, Sed non omnes: propter Iudam, qui etsi prius (ut
& cæteri) lotus ab omni conscientia reatu fuisset, denuo tamen grande facinus adm-
ferat, uenditionem scilicet domini sui, propositum tanti sceleris adimplendi fixo corde
retinendo, quod erat grande & inexpiabile hoc mysterio peccatum. Et id pro Iuda di-
ctum esse, explicat ipsemet euangelista, his uerbis: Sciebat enim quisnam esset, qui
traderet eum: propterea dixit, Non estis mundi omnes. Qui autem tradidit eum, ma-

Matth. 16.

Esa. 42.

nifeste Iudas Iscariotes intelligitur. Deinde quid apostolorū lotis pedibus fecerit dominus, subdit Ioannes, dicens. ¶ Postquā ergo lauit pedes eorum, & accepit uestimēta sua, cum recubuisset iterum, dixit eis: Scitis quid fecerim uobis? Vos uocatis me magister & domine, & bene dicitis: Sum etenim. Si ergo ego laui pedes uestros dominus & magister, & uos debetis alter alterius lauare pedes. Exemplum enim dedi uobis, ut quemadmodū ego feci uobis, ita & uos faciatis. Amen amen dico uobis, non est seruus maior domino suo: neque apostolus maior eo qui misit illum. Si hæc scitis, beati eritis si feceritis ea. Non de omnibus uobis dico, Ego scio quos elegerim. Sed ut adimpleatur scriptura: Qui mandcat mecum panem, leuabit contra me calcaneum suū. A modo dico uobis priusquā fiat, ut cū factū fuerit, credatis quia ego sum. Amen amen dico uobis, qui accipit si quem misero, me accipit. Qui autem me accipit, accipit eum qui me misit. ¶ Accepit (inquit) uestimenta sua, ergo deposuerat illa prius, ut iam dictum est. Et cū recubuisset iterū, ad cœnā scilicet spirituale, nouā, mysticam, id est noui sacramēti, quod eucharistia à gratiarū actione nomen sortitū est, institutionē, dixit discipulis suis: Scitis quid fecerim uobis? Vos uocatis me magister & dñe, et bene dicitis: sum etenim. Si ergo ego laui pedes uestros dominus & magister, & uos debetis alter alterius lauare pedes. Exemplum enim dedi uobis, ut quemadmodum ego feci uobis, ita & uos faciatis. Quibus uerbis quodammodo aperit eis, quod supra tactum est, lotionis pedum mysterium. Cœna figuralis agni facta, est ueteris legis facta impleto atque finis. Exuere exteriores uestes, est omnia exteriora abijcere. Præcingi linteo, est stola candoris & innocentiae nouæ legis, nouæq; uitæ circumdari. Peluis, mens ac conscientia. Aqua à CHRISTO in peluim immissa, noua gratia. Inclinatione eius ad pedes: humilitas spiritus, quam sequitur eius plusquam benigna, usque etiam ad infima nostra purganda, descensio. Ablutio pedum, omnium affectuū carnis mortificatio. Absterio, innocentia CHRISTI, ab ipsis omnis labis deterio. Hæc omnia dominus & magister, qui uerè dominus est & magister, nobis facit, & multo etiam plura ac maiora, quæ lingua non ualet effari: & se pro beneplacito, & amore patris humiliat usque ad infima nostra. Et nos ergo qui natura serui sumus, & eius comparatione minus, quàm nihil, debemus nos eius imitatione, humiliare usq; ad pedes eius, quæ sunt ultima & infima membra corporis eius: & usq; ad pedes cuiuslibet nostrū, qui sunt ultimi affectus, & cogitationū scrupuli. Debemus quoq; nos uicissim lauare, tãquā spiritus CHRISTI instrumēta (nā ipse in ueritate lauat, nos in imitatione) sicut & CHRISTVS, qui & doctrina & gratia lauit suos apostolos in ueritate. Non quod lauare possimus, nisi imitatione (ut dictum est) & preparatione: cum ille uerè lauet & mortificet affectus, & cogitationes etiam nostras purget. Nisi (inquit) lauero te, nō habebis partē mecum. Nos enim lauare, nihil aliud est, quàm imitari, & quoad possumus, gratiæ eius cōcurrente, nos instrumēta præstare: & sic uerè lauādos præparare. ipse enim nō solum lotionem perficit & cōsummat, sed omnia: quippe cum in se sit exemplarium idea. & licet quod uisibiliter fecit apostolis, typus esset & figura: non tamen figura uetus, sed figura noua ac mysterium: iam enim in cœna figuræ ueteres erāt expletæ. Hæc autē figura erat ad ritū nouæ legis, qui est passionis domini rememoratio, & corporis sanguinisq; eius sumptio, id est remissionis peccatorū, redemptionis & fructus passiōis eius participatio. Decet ergo eum qui ad hoc nouū mysterium accedit, ad nouā finita uetere cœnam, ad spirituale, cœlesteq; cōuiuuium, esse mundum totum, & in anima ab omni peccato, & in corpore ab omni affectu, anima ipsi peccato, & corpore ipsis affectibus mortuo, sed utroq; gratiæ & spiritui uiuente: id non nobis, sed CHRISTO faciente per suæ fidei, spei & dilectionis, immo uiuificantis spiritus ipsius infusionē. Alioqui qui sibi cōsciū est aut infidelitatis, aut ueneficij, aut homicidij non expiati, aut alicuius talium, ex quibus neq; respuit, neq; respiscit, & accedit inter

cedit inter expiatis, Iudas est in mensa domini inter apostolos: propterea scite dicit Paulus: Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. alio qui timē dum est, ne audiat à deo quod huic, Mundi estis, subiungitur, sed non omnes. Sed dices: Quando dominus porrexit discipulis suis corpus suum in spiritualem cibum, & sanguinem suum in potum, nōdum finita erat cœna, dicente Matthæo capite uigesimo sexto, numero 247. Cœnantibus autem eis, accepit IESVS panem, benedixit ac fregit, dedit que discipulis suis, & ait: Accipite & comedite, Hoc est corpus meum. Dico hic apud Matthæum non haberi, Cœnantibus autem eis: sed ἐσθιόντων αὐτῶν, Edentibus autem ipsis. Quod si etiam esset, cœnantibus: id nō de corporali illa cœna, sed de spiritali intelligendū esset. debuit enim materialis præcedere spiritualement, ut lex uetus nouam: uerum illam priorem, & istam posteriorem nō distinxerunt Matthæus, Marcus & Lucas. quia dicere omiserunt, quomodo finita prima, dominus surrexit, ut pedes apostolorum in mysterium lauaret, ad secundam, spiritualement que cœnam sumendam. Quod ideo Ioannes dicendum assumpsit. Sed adijcies: Quomodo ergo post lotionem pedum, quod intelligitur ex Ioanne, dixit de Iuda ex Matthæo, id: Qui intingit mecum panem in paropside, hic me tradet: Cui similis sententiā habetur in Marco. At certum est quod paropsis, siue catinum, uas illud erat, in quo paschalem māducabant agnū. Nō habetur apud Matthæum, intingit, sed δὲ μὲν βέβαλε, id est qui intinxit: & apud Marcum, δὲ μὲν βαπτίσμενος, qui intingebat. Hæc autē rem præteritam factamque cœnam indicabāt. Et hoc etiā corporis & sanguinis domini mysterium post cœnā factā fuisse, testatur Lucas cap. uigesimo secūdo, cum dicit: Similiter & calicē postquē cœnauit, dicens: Hic est calix, nouū testamentū in sanguine meo. Et quamquam ἐμβαπτίσμενος adia phorian habet ad præsens & præteritū imperfectū: hic tamē ex Ioanne, Matthæo, & Luca, præteritū imperfectum designare oportere uidetur. Sed & Paulus ad Corinthios, hanc nouæ legis spiritualement epulationē, dominicā cœnam appellat. Et Ioannes capite ultimo, ubi ait: Conuersus Petrus uidit illum discipulū, quem diligebat IESVS, sequentem, qui & recubuit in cœna super pectus eius: etiā am cœnam uocat. Sed nunquid potuit eadem, cœna uetus & cœna noua esse, figura & ueritas, umbra & lux: Altera igitur uetus, & hæc noua. Sed an, quia æternitatis cōuiuuium designat, alij euangelistæ hic expressionis sub nomine cœnæ in hoc mysterio nō meminere (nā cœna, serū, uesperum ue in cōuiuuiō subindicare uidetur: æternitas autem nescit uesperum) sed magis mēsam domini, et sacram epulationem & bibitionem intelligi uoluerunt. Quæadmodum dominus dicit apud Lucā: Et ego dispono uobis, sicut disposuit mihi pater meus, regnū: ut edatis & bibatis super mēsam meam in regno meo. At tamē & cœna, ut in Paulo & Ioanne, bene uocari potest: quia eo uespere cœpta est, quod CHRISTI proxime sequebatur immortalitatis dies. Duplex ergo sit cœna, uetus & noua, Moyli & CHRISTI, legis & gratiæ, umbræ & ueritatis, carnis & spiritus, seruitutis & libertatis: & (ut sic dicam, & paucis multa complectar) mortis & immortalitatis. Sed de his hæctenus. Subdit ergo dominus: Amen amen dico uobis, non est seruus maior domino suo, neque apostolus maior eo qui misit illum. Seruus non solum nō maior, uerū etiā minor est domino suo: & apostolus, id est missus, minor eo qui misit illum. Nōne ergo dominus minor est patre, qui misit ipsum? Minor est, non natura, sed quia ueniens exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens, sicut psalmo trigésimonono scriptum est: Sacrificium & oblationem noluisti, aures autem aptasti mihi. Holocaustum & pro peccato non postulasti, tunc dixi, ecce uenio. Secundum eam autem naturam, qua in forma dei erat, ipse fuit æqualis mittenti. Sed & missum mittenti æqualem esse, etsi non maiorem, quid prohibet, cum spiritus sanctus missus legat, tametsi nō exinaniuerit semetipsum? Verus est ergo semper sermo CHRISTI, dicentis: Neque apostolus maior est eo qui misit illum: si exten-

1. Corin. 11.

1. Corin. 11.

Luc. 22.

dimus nomen apostoli ad ipsum, & non potius aptemus ad eos apostolos, qui sub eo & erant, & futuri erant, de quibus potissimum intelligendum uidetur domini dictum. Et subdit dominus ad apostolos suos, ad quos loquebat: & per eos ad omnes, qui subinde doctrinam ipsius, et facta ipsius auditori erant: Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea. Si hæc scitis quæ dixi & feci uobis, beati eritis: sed non solum quia scitis (quandoquidem hæc fides imperfecta esset & mortua) sed si scitis & feceritis ea. Et adhuc nondum in fide & operibus fidei consistit beatitudo uestra: sed beati eritis, nam deus est, qui uerè beatificat: illa uero, scientia inquam quæ est uerbi dei, ipsa quæ fides & opera eius, præcedunt, Et subnectit continenter: Non de omnibus uobis dico. Quidnam? Beati eritis. Quia Iudas à beatitudine exclusus erat. nam ex numero eorum, duodecim elegerat ad apostolatam, & ex illis duodecim, undecim ad beatitudinem. Sed dicitur: Cur non duodecim illos ad beatitudinem elegit, ut ad apostolatam? Sanè quia & de unius reprobatione scriptura sacra mentionem facit. Quod subiugit dominus, dicens: Ego scio quos elegerim: nam duodecim elegerat ad apostolatam. Sed ut adimpleatur scriptura: Qui manducat mecum panem, leuabit contra me calcaneum suum. elegerat enim dominus Iudam ad apostolatam, quem à uerbo beatitudinis nuper exclusit. Hæc autem scriptura ex psalmo quadagesimo desumitur, ubi nunc sic legimus: Etenim homo pacis meæ in quo speraui, qui edebat panes meos, magnificauit super me supplicationem. Sed & de eodem, psalmo centesimo octauo scribitur: Et episcopatum eius accipiat alter. Vnde intelligere possumus, ipsum Iudam ad apostolatam fuisse accitum: & non solum ad apostolatam, sed etiam ad episcopatum, etsi ex eo exciderit: & omnes apostolos fuisse episcopos: quod si episcopus & pontifex idem sunt, & omnes quoque fuisse pontifices. & ita ut CHRISTVS, apostolus, episcopus & pontifex in ueritate, sic isti in imitatione. CHRISTVS autem, apostolus & pontifex, dicente Paulo: Considerate apostolum & pontificem confessionis nostræ IESVM. Et episcopus, dicente Petro: Sed conuersi estis nunc ad pastorem, & episcopum animarum uestrarum. Voluit autem dominus illud apostolis de uno ipsorum declarare, & ita à spiritu sancto in scriptura fuisse monstratum ostendere: ut ipsi, & non minus qui post eos futuri erant, manifestè cognoscerent, quod ipse dominus erat Messias atque CHRISTVS, in quo complebantur omnia, quæ de Messia in psalmis scripta erant. Quod aperit eis, dicens: A modo, id est ex hoc nunc, ex hac hora: dico uobis priusquam fiat, ut cum factum fuerit, credatis, quia ego sum: quod ego sum CHRISTVS, quod ego sum dei filius, cui omnia cognita sunt antequam fiant: quod ego sum de quo scripturæ (quas etiam Iudæi interpretantur de CHRISTO) locutæ sunt. Et adiicit: Amen amen dico uobis, qui accipit si quem misero, me accipit: qui autem me accipit, accipit eum qui me misit. Id, Qui accipit si quem misero: ad reliquos undecim apostolos & collegas, quos illis adhibuit CHRISTVS, pertinet. Qui quia missi fuerunt à CHRISTO, non sua loquebantur, sed quæ CHRISTVS mandabat: & ideo qui eos recipiebat, & uerbis eorum credebat, CHRISTVM recipiebat, & uerbis eius credebat: qui autem recipiebat CHRISTVM, quia CHRISTVS non sua, sed mandata patris annunciabat (ut iam dictum est) summum patrem qui misit eum, recipiebat. Quantum est igitur recipere Matthæum, Marcum, Lucam, Ioannem, Iacobum, Petrum, & reliquos apostolos ut apostolos: Tantum sanè, ac recipere filium dei in terra loquentem. Et contra, contemnere quemuis eorum, perinde est atque contemnere CHRISTVM nobis in terra loquentem. Porro quid post hæc uerba fecerit dominus, subdit Ioannes, dicens:

103

» Cum hæc dixisset IESVS, turbatus est spiritu, & protestatus est, & dixit: Amen
 » amen dico uobis, quia unus ex uobis tradet me. Aspiciebant ergo adinucem discipuli,
 » puli, hæsitantes de quo diceret. Erat autem recumbens unus ex discipulis eius in sinu
 » IESU, quem diligebat IESVS. Innuit ergo Simon Petrus, & dixit ei: Quis est
 de quo

de quo dicit: Itaq; cum recubuisset ille supra pectus IESV, dicit ei: Domine, quis est?
 Respondit IESVS: Ille est, cui ego intinctum panem porrexero. ¶ Turbatus est (inquit) spiritu. Hæc autem turbatio spiritus, diuina quædam motio erat, magnum aliquid opus futurum (ut & cæteræ eius spirituales turbationes) insinuans. Quod licet hic Ioannes suppresserit, alij tamen euangelistæ, Matthæus, & Marcus, & Lucas expresserunt, scilicet teletæ omnia consummantis primordia, primariamq; institutionem. Teletæ inquam corporis sanguinisq; proprij, quæ in prima spiritali cœna, & in hoc mundo cum discipulis suis nouissima, eisdem exhibuit. Idcirco quia illi expresserunt, tacuit hic Ioannes. Et ad uerba CHRISTI, quibus præmanifestauit traditorẽ, transijt: ut circa id, de se & Petro narraret quod alij omiserant, & ait dominum dixisse: Amen amen dico uobis, quia unus ex uobis tradet me; quod & Matthæus, & Marcus dixerunt. Et subdit, Aspiciebant ergo adinuicem discipuli, hæsitantes de quo diceret: sed id ex Matthæo atq; Marco non sine tristitia & mœrore. At quod sequitur, ij non tergerunt, non expresserunt, memoriæ ue prodiderunt, scilicet: Erat ergo recubens unus ex discipulis eius in sinu IESV, quẽ diligebat IESVS. Hic erat ipse Ioannes euangelista, qui dilectus discipulus dicitur, & qui altius cæteris apostolis, in dictis & factis domini, diuinitatem eius aut attingebat, aut certè illi ut manifestaret, fuit infusa. Et quid est, Recubens in sinu IESV? Nunquid sic acclinatus incumbebat pectori IESV, ut puluino qui dormitur, quod uulgo fermè persuasum est, ex pictorum representationibus? Non sic arbitror, sed eo pacto Ioannem illi mensæ recubentem crediderim, ut facile supra pectus domini reciderit, & attentius quippiam audiendo, & familiarius si quid uellet interrogando: tunc enim ipse & cæteri tristes erant, aspiciebantq; se mutuo uerbis domini conturbati. Quem cum uideret Petrus sic apto loco ad interrogandum recubentem, innuit ei, signum ei aliquod, nutumue fecit ut interrogaret, quis is esset, quo de loqueretur dominus. Ille uero Petri nutum intelligens, recidit, reclinauit, admoit caput sacro domini pectori, & interrogauit: Domine, quis est? Et hæc designant hæc uerba: Erat ergo recubens unus ex discipulis eius in sinu IESV, quem diligebat IESVS: Innuit ergo huic Simon Petrus, & dixit: siue (ut Ioannes habet) πρὸ ἐδά, id est ut interrogaret, quis esset de quo dicit. Si enim dixit Simon Petrus, quid opus fuit ut innueret ei signo? Itaq; cum recubuisset ille supra pectus IESV, dicit ei: Domine, quis est? Et id, Cum recubuisset: non est idem uocabulum quod prius positum est, ubi dictum est: Erat ergo recubens, nam illic dicebatur ἀνακείμενος, hic autem ἐπιπέσων, significatq; hoc cum recidisset ille, cum decubuisset supra pectus IESV; quod faciunt ij qui demittunt caput supra pectus alicuius, quum quippiam secretius percontari uolunt. Antequam ergo id innuisset Petrus, non sic habuisse caput demissum supra pectus domini ad aliquid secreta sciscitandum, uidetur. Et sic pictores in modum procidentis, & demissi in pectus alterius, & secretius quippiam interrogantis, pingere debuissent, si id erat depingendum, non instar aut dormientis, aut dormituriens. Et secretiori petitioni eius, respondit dominus: Ille est, cui intinctum panem porrexero. Vbi aliud signum ponitur soli Ioanni intellectum, quàm quod prius omnibus dixerat: Qui intinxit mecum manum in paropside, hic me tradet. Nam Iudas hic non intingit, sed dominus. Iudas primum intingens capiebat, hic dominus porrigit ei. Prima intinctio facta est in paropside & catino: hic de paropside & catino nulla mentio fit. Illic de intinctione, durante etiam typica, ut dictum est, cœna: hic de porrectione, peracta etiam mystica cœna: quod quia alij de intinctione & porrectione nihil meminerant, haud ab re hic retexuit Ioannes. Quod si quæras, an mysticum panem in benedictionis calicem, de quo omnes biberant, intinctum porrexerit, non arbitror. Satis enim erat Iudæ, semel malè corpus & sanguinem CHRISTI percepisse. Panem ergo quem uoluit, & intinctum ubi uoluit, pro signo porrexit: & tantum

nosse fat est. Porrexit ergo Iudæ. Et sic cognouit Ioannes, quis esset eum traditurus.
 Sed modum ipse ignorabat: Dominus autem & modum, & tempus, & omnia so-
 104 " lus nouerat. Quid uero hoc postea secutum est, subdit Ioannes, dicens. ¶ Et cum in-
 " tinxisset panem, dedit Iudæ Simonis Iscariotæ. Et post buccellam, introiuit in eum sa-
 " tanas. Et dicit ei IESVS: Quod facis, fac citius. Hoc autem nemo sciuit discumbentiū,
 " ad quid dixerit ei. Quidam enim putabant, quia loculos habebat Iudas, quod dixisset
 " ei IESVS: Eme ea quæ opus sunt nobis ad diem festum, aut egenis ut aliquid daret.
 " Cum ergo accepisset ille buccellam, exiuit continuo: erat autem nox. ¶ Infelix Iudas
 buccellam accepit, quam simulādo beneuolentiam & amicitiam, comēdit. Et signo
 non solum mentiebatur ei qui fecerat ipsum, sed etiā contradicebat. Post quam emen-
 titam beneuolentiam ac amicitiam, satanas qui est pater mendaciū, malæ uoluntatis,
 & inimicitiarum, introiuit in Iudam. Cui dixit dominus: Quod facis, fac citius. Quæ
 uerba nō sunt præcipientis, sed prædicentis & permittentis. Prædicebat enim, quod
 Iudas in animo habebat citō traditum ire ipsum principibus sacerdotum: quod & ea-
 dem nocte fecit ante gallicinium. Permittebat autem, quia si resistere uoluisset, nullus
 eum capere potuisset. Sed oblatuſ est (ut inquit propheta) quia ipse uoluit. Et ad quid
 dominus uerba illa dixisset, neque Ioannes, neque ullus aliorum apostolorum tunc in-
 tellexit. Sed quidam eorum putabant ipsum ad hoc dixisse illa, ut Iudas ea quæ pro fe-
 sto transigendo erant necessaria compararet, aut quippiam pauperibus erogaret. Hac
 autem opinione ducebantur: quia Iudas marsupium habebat. Verum, grauiter falle-
 bantur: quandoquidem Iudas non erat emptor, sed uenditor: non benefactor paupe-
 rum, sed populator: quia fur erat, & pauperes ipsi curæ non erant. Hic enim erat, de
 quo psalmo centesimo octauo: Et persecutus est hominem inopem & mendicum, cō-
 punctum corde mortificare. Et dilexit maledictionem, & ueniet ei: & noluit benedi-
 ctionem, & elongabitur ab eo. Porro hanc sceleratæ mentis detectionem, perfidus
 Iudas pro uelamine, abeundiū occasione cepit, ad quod ducem satanam habebat,
 qui iam in ipsum introierat. Buccella ergo sumpta, & his uerbis auditis, continuo
 abiit. Et ad quos abiit: Profecto ad principes sacerdotum & pharisæos. Erat autem
 nox. Iudæ maxime omnium erat nox, qui diem reliquerat uitæ, & acceperat noctem
 mortis, & mortis quidem æternæ. Verum etiā nox erat sensibilis, quia ab exordio no-
 ctis, cœpta fuerat cœnæ agni paschalis præparatio: & tunc potuit esse hora circiter ter-
 tia noctis. At quid Iuda abeunte dominus dixerit, subdit Ioannes, dicens. ¶ Cum er-
 105 " go exisset, dixit IESVS: Nunc clarificatus est filius hominis, & deus clarificatus est in
 " eo. Si deus clarificatus est in eo, & deus clarificabit eum in semetipso, & continuo cla-
 " rificabit eum. Filioli, adhuc modicum uobiscum sum. Quæretis me, & sicut dixi Iu-
 " dæis, quod ego uado, uos non potestis uenire: & uobis dico modò. ¶ Nunc clarifica-
 " tus est (inquit) filius hominis. Gloriam suam secundum naturam serui, & qua erat fi-
 lius hominis, dominus reputabat esse, ut & reuera erat, obedire patri, & pro eius amo-
 re & uoluntate id præcipue implere, propter quod à patre præcipue missus fuerat:
 missus autem fuerat, ut morte sua omnes filios Adam, qui per peccatum mortui erāt,
 si modò haberent, aut habituri essent in ipsum fidem, uiuificaret. Sic igitur pro uolun-
 tate patris, & tanta obediētia & amore mori, illi gloria erat: ut & certè magna gloria
 esset alicui seruo, si sic domino suo obsequeretur, sic eū diligeret, ut pro eius amore ac
 uoluntate, magno etiā gaudio, mortem oppeteret: sed & talis obediētia serui, ta-
 lis que amor gloria esset domino. Sed quem dominū magis decebat quàm summū,
 talem habere seruum, cuius obediētia cæterorum omnium obediētiam in immen-
 sum excelleret, & amor amorem, & in hoc gloria omnium aliorum gloriam: Ergo
 cum iam erat dominus hanc obediētiam præstiturus, iam suum amorem testaturus,
 utpote re iam definita, dicebat: Nunc clarificatus, id est glorificatus, est filius hominis:
 & deus

& deus clarificatus est in eo, id est summus pater glorificatus est in filio suo, & sum-
 mus dominus in seruo suo: id quod instabat, & in procinctu erat, perinde atque iam
 factum reputans. Sed & ipse, qui dominus erat secundum formam dei, & seruus se-
 cundum formam hominis, domini sui, qui idem & pater erat, bonitatem non igno-
 rans, dicebat: Si deus clarificatus est in eo, & deus clarificabit eum in seipso. Si quis es-
 set dominus, pro cuius amore & honore seruus aliquis, qui nunquam nisi summè obe-
 diens fuisset, mortuus esset, ut ille innumeros haberet seruos, qui ipsum non secus ac
 proprii filij diligere: nonne ille si in potestate sua esset suscitare seruum illum, rede-
 rentem ad uitam glorificaret gloria sua, & faceret sibi conregnare, qui tot sibi acquisi-
 uisset seruos obedientia & morte propria, quæ erat in seruo, domini gloria? Sic & de-
 us, qui summè bonus est dominus, summè obedienti seruo suo, qui pro ipsius amore
 & honore moriturus erat, facturus erat: & eum glorificaturus gloria sua, quæ est im-
 mortalitatis gloria, eum suscitando ad uitam, conregnare faciendo, & constituendo
 super uniuersum dominium suum. Et quia id non multo post mortem suam futu-
 rum erat, subiecit dominus: Et continuò, protinus, confestim clarificabit eum. Bonus
 erat seruus, & quo nullus unquam melior neque fuit, neque esse potuit, qui magis
 dominum suum in se glorificauerit: sed domini bonitatem uicticem esse oportuit,
 cuius collatione serui bonitas nulla est: & gloriam domini, id est qua glorificat seruum,
 uincere gloriam, qua glorificatus est à seruo: quandoquidem hæc, si illi conferatur,
 nulla est: illa autem, immensa. Non ergo seruus uincit, sed dominus. Et quod uincit
 seruus, domini uictoria est. Et uictoria serui, est uictoria domini in seruo: at uictoria
 domini, est uictoria domini in seipso. Et ideo quicquid acquirit seruus, dominus ac-
 quirat. Non enim dicere potest seruus, hæc est mea acquisitio. Neque potest esse serui
 gloria, nisi ea quæ est domini: parua quidem in seruo, magna autem in domino. De
 hac, hic dicit dominus: Et continuò clarificabit eum. De illa, paulo supra: Nunc clarifi-
 catus est filius hominis. Cum hæc dominus de gloria sua, siue in se secundum formam
 serui, siue in deo dixisset: subiunxit ad undecim apostolos suos: Filioli, adhuc modicum
 uobiscum sum: innuens breue esse tempus, quo adhuc aut in mortali carne, aut in im-
 mortalitatis gloria cum ipsis corporaliter, uisibiliter que futurus erat. nam in mortali
 carne, si tunc erat noctis hora tertia, non erat futurus cum eis nisi duodeuiginti horis:
 quandoquidem hora nona illucescentis diei expirauit. In immortalis autem carne, po-
 stea cum eis non nisi quadraginta uersatus est diebus. Recte ergo dicit: Filioli, adhuc
 modicum, adhuc pauco tempore uobiscum sum. Filioli, nomen erat, non mollis, non
 blandi, sed uehementissimi & flammantissimi in deo, atque secundum spiritum amo-
 ris. Et recte filiolos appellat: quos cum ipse in spiritu genuisset, adhuc tenellos foue-
 bat, & uelut infantulos sub mamma usque ad ablactationem, misso spiritu sancto de
 cælo, qui uires intelligentiarum in ipsis solidaret, retinebat. At cum dicebat eis: Ad-
 huc paruo tempore uobiscum sum: potuissent dicere: Domine, si hinc abis, noli nos
 hic relinquere, sed permitte ut tecum eamus: ut non modico, sed plurimo tempore te
 cum simus. Quibus quidem futuris ipsorum cogitatibus ac desyderijs, dominus oc-
 currit, dicens: Quæretis me, & sicut dixi Iudæis: Quò ego uado, uos non potestis ue-
 nire, & uobis dico modò, Quid est, Quæretis me? Desyderabitis præsentiam meam
 corporalem, quam subtraham à uobis. Et sicut prius dixi Iudæis: Quò ego uado, uos
 non potestis uenire: ita & uobis dico modò, Quò ego uado, uos nō potestis uenire.
 At ubi dixit dominus Iudæis, quò quò ibat, non poterant uenire? Capite septimo
 huius, numero sexagesimo quarto, ubi ait: Adhuc modicum tempus uobiscum sum:
 & uado ad eum qui me misit. Et subdit: Et ubi ego sum, uos nō potestis uenire. Si er-
 go dicebat eis, quemadmodum Iudæis, Quò ego uado, uos nō potestis uenire: & ibi
 de abitione sua ad patrem (Vado, inquit, ad eum qui me misit) loquebat: & hic quoque

de abitione sua ad patrem, loqui intelligendus est. Cæterum Iudæi simpliciter non poterant ire quò ipse ibat: isti uero nõ simpliciter, sed modò, postea abituri, ut paulopost
 106 » innuit, cum mandatum nouum dat eis, referante Iohanne, dicens. ¶ Mandatum nouum
 » do uobis, ut diligatis inuicem, sicut dilexi uos, ut & uos diligatis inuicem. In hoc cog-
 » noscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. Dicit ei
 » Simon Petrus: Domine, quò uadis? Respondit IESVS: Quò ego uado, non potes
 » me modò sequi, sequeris autem postea. Dicit ei Petrus: Quare non possum te sequi
 » modò? Animam meam pro te ponam. Respondit ei IESVS: Animam tuam pro me
 » pones? Amen amen dico tibi, non cantabit gallus, donec ter me neges. ¶ Hoc est mā-
 datum nouum, mandatum nouæ legis, diligere nos inuicem, sicut dominus dilexit
 nos: non diligere nos dilectione carnis & sanguinis, sed dilectione spiritus, dilectione
 in deo, secundum deum, & propter deum: quæ dilectio, dilectioni carnis contraria
 est (nam hæc in tenebris peccati manet: illa, in luce gratiæ) & etiam dilectioni naturæ,
 nisi hæc in spiritu absorpta sit. nam natura seipsum respicit, & amat: illa uero dilectio,
 solum deum. Et sic quidem solum deum, ut pariat odium sui perinde atque nihilis
 quia uidet oculo supra se mutuato, deum solum esse, se autem nihil esse: & multo eti-
 am magis, quàm imago in speculo, si uideret oculo supra se, hominem qui est sui ueritas,
 uideret illum esse id quod est, se autem non esse. Vetus mandatum est: Diliges
 proximum sicut teipsum. Nouum est: Diliges proximum tuum, sicut CHRISTVS dilexit
 te, qui uitam suam tradidit propter teipsum. Ergo tam differt nouum à uetere,
 quàm spiritus à carne, & quodammodo deus à natura. Vetus dilectio, secundum na-
 turam: noua, supra naturam. Illa, extra deum: hæc, tota in deo. Illa, propter se, & amo-
 re sui: hæc, propter deum, etiam amore sui excluso: alioqui non est ut CHRISTVS di-
 lexit nos: qui non amorem sui, sed solam dei dilectionem ostendit. Proinde dixit, Si
 quis uult post me uenire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam: addit Lucas,
 quotidie, & sequatur me: & hoc modo nunc diligere fratrem suum, est diligere cruce-
 matum fratris sui, mortificationem eius in mundo pro CHRISTI IESU, qui nos redem-
 mit, honore. Hic amor nouus, hæc noua dilectio, in primitiua ecclesia apprimè fuit co-
 gnita, cum pater filium præmittebat ad martyrium, ipse uero omni gaudio plenus se-
 quebatur: & mater filiam, & sequebatur: & uir uxorem, ut Petrus suam, & sequeba-
 tur, aut contrà. Tunc bene notus fuit hic amor: & ut sic dicam, praxi exercitatus: nunc
 autem male, & aut in nullo, aut certè per exiguo usu: & quomodo hic in usu esset, cõ-
 uix etiam amor, qui naturæ debetur, nunc cognoscatur? Nullus fermè regnat amor,
 nisi adulterinus, qui carnalis est, & ementitus qui cum fictione est. Solus autem noui
 mandati amor, uerus amor est: hæc sola est pulchra dilectio, cuius sapientia æterna ma-
 ter est: sicut scriptum est: Ego mater pulchræ dilectionis. O quàm pulchrum, quàm
 Ecclesiast. 24. admirabile, quàm diuinum est, hoc nouum dilectionis mandatum: In hoc (inquit do-
 minus) cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem:
 si dilectionem (inquit) habueritis ad inuicem, sicut scilicet dilexi uos: quia hæc di-
 lectio noua est, pulchra est, & mundo incognita, qua nescit diligere mundus, neque
 quisquam, nisi à CHRISTO fuerit edoctus: edocetur autem, cum illa infunditur: non
 solum lumine, quæ est nuda cognitio, sed luminis ardore, quæ est Christiformitas, &
 inflammata CHRISTI assimilatio. Et tunc cognoscuntur per hanc tam raram dilectio-
 nem, quod discipuli dei sunt, & uerè à deo perfusi, quicumque in mundo tales sunt
 amatores. Quos multiplicet in mundo deus, per suam magnam & ineffabilem mise-
 rationem. Amen. Hæc ubi locutus est dominus, Petrus non attendens ad illius nouæ
 dilectionis præceptum: sed ad id præsertim quod paulo ante dixerat, Et sicut dixi Iu-
 dæis, quò ego uado, uos non potestis uenire, & uobis dico modò: interrogat domi-
 num, dicens: Domine, quò uadis? At ex hoc, quod dominus dixerat, Sicut dixi Iu-
 dæis,

dais: intelligere debuit, quod ibat ad patrem: dixerat enim eis, Vado ad eum qui misit me: proinde nequaquam interrogandus erat, Domine, quò uadis. Et dominus idē ferē, quod prius locutus fuerat, respondit ei: Quò ego uado, non potes me sequi modò. Et adiecit: Sequēris autem postea. Quasi dixisset: Vado ad patrem, me autem modò sequi non potes (id enim nondum expediebat) sequēris autem postea: cum munus apostolatus tibi creditum impleueris, & morte tua euangelij ueritatem testatus fueris: tunc uinculis mortalitatis resolutis, sequēris me, & uenies ad patrem. Sed Petrus illis uerbis domini parum contentus, causam quærit quare sequi non possit modò. Quare (inquit) non possum te sequi modò? At uerbo domini acquiescere debuit, non rationem exposcere, quasi dubitaret, aut (quod deterius est) contradicere uellet. Hoc autem perinde est, ac si dixisset: Possum modò ire: nam quocunque ieris, etiam si pro te moriendum sit, te sequar: animam meam, uitam meam pro te ponam: possum ergo ire modò. Et quanquam non oportuit rationem quærere, non oportuit contradicere, non oportuit falsum adijcere: mira tamen IESV benignitas id pertulit, quæ discipulos suos adeò rudes, tam benignè, tam mansuetè, tam patienter ubique tolerabat. Ratio non fuit exposcenda: quia non est nostrum nosse futuram diuinæ circa nos prouidentia dispensationem: & id exigere uelle, aut in hoc conari, uanum & curiosum est. Non fuit contradicendum, quia scriptum est: Væ, qui contradicit factori suo. *Esai. 47.* Quod autem falsum adiecerit, notum est. Quod & illi prædixit dominus, dicens: Animam tuam pones pro me: quasi diceret, nequaquam: sed longè aliud euenturum est. Et quidnam? Amen amen dico tibi, non cantabit gallus, donec ter me neges. Tantū aberit, ut animam tuam (cum periculum ingruet) pro me ponas, ut etiam gallus non cantet, non finiat cantum suum, etiam hac nocte: ut adiecit Matthæus, donec ter me neges. Quod euentus rei probauit. Adeò uana est omnis humana cogitatio, & omnis homo qui se aliquid posse, aut esse credit, & qui ex se agit. Talis fuit Petrus usq; ad aduentum spiritus sancti, in quo in alium uirum mutatus, nihil amplius ut huiusmodi ex se egit, sed spiritus dei in eo: & tunc intellexit se nihil esse, nihil posse, nihil scire: at tunc maxime fuit, potuit, & sciuit. nam ipse fuit supra suum esse, & potuit supra suum posse, & sciuit supra humanum scire: aut (iuxta Pauli dictum) non ipse, sed gratia dei, quæ cum ipso erat. Amplius dico, sed deus in eo, qui omnia quæ supra homines sunt, operatur in omnibus. Ergo in ijs quæ dei sunt, nihil nobis ipsis, sensibus que nostris tribuamus, nihil existimemus secundum hominem esse quod uiuificum, & solidum sit: sed id potius precemur, ut dignetur deus operari in nobis, & infundere lucis suæ charismata, ut ex nobis ipsis feriantes, debita laude ac ueneratione summum patrem in spiritu filij sui prosequamur. Cui detur in ipsis, & per ipsos, & cum ipsis omnis honor, & gloria, & gratiarum actio, in omnia seculorum secula. Amen. *1. Corint. 11.*

CAPVT QVARTVM DECIMVM.

T ait discipulis suis: Non turbetur cor uestrum. Creditis in ¹⁰⁷
 deum, & in me credite. In domo patris mei mansiones mul-
 tæ sunt. Si quominus, dixissem uobis, quia uado parare uo-
 bis locū. Et si abiero, & præparauero uobis locum, iterum
 uenio, & accipiam uos ad me ipsum: ut ubi sum ego, & uos
⁵ sitis. Et quò ego uado scitis, & uiam scitis. ¶ Dicit ei Thomas: Domine, ¹⁰⁸
 nescimus quò uadis, & quomodo possumus uiam scire? Dicit ei IESVS: